

A SZAKTUDÓSÍTÓK A NEMZETKÖZI JOG SZEMPONTJÁBÓL.

I.

A külképviselet feladatainak átalakulása.

Azt a tételt akarom felállítani, hogy a külügyi képviselet feladatai idők folyamában lényegesen átalakultak.

A lényeges szót hangsúlyozom s ezért találok ellenmondásra. Valamelyes átalakulást mindenki hajlandó koncedálni; de nem azt, hogy a külügyi képviselet feladatai ma messze túlnyomó részükben mások, mint a melyek századok előtt voltak.

Más célok elérésére törekednek az államok s más a feladata ennél fogva szerveiknek is.

Különösen a 19. század felforgatta az emberiség gondolkozását; más ezélokot és más törekvéseket juttatott előtérbe, mint a melyek addig uraltattak.

Vallási dogmák diadaláért folytatott küzdelmek, uralkodó családok külön politikái, a melyekkel népeket családi hatalmuk növelése érdekében mozgósítottak, idegenek, kevéssé érthetők a huszadik század gyermeke előtt, a ki a nemzeti önállóságért és szabadságért rajong, s e mellett a gazdasági, anyagi gyarapodásra irányuló törekvéseket ismeri el jogosultaknak.

Ha a napjainkban folyó és készülő háborúkat nézzük, messze túlnyomó részük a gazdasági szempontból való terjeszkedésből indul ki. Ez az, a miért főképp a nemzeti önállóságukban nem fenyegetett, leghatalmasabb államok teljes erejüket összpontosítják.

A mellett egy jó csomó vér nélküli háború folyik vám-tarifákkal, a belföldi iparnak nyújtott kedvezményekkel s ama számos más eszközzel, a melyek milliók megszerzésére törek-szenek s a háborúkhöz hasonlóan milliókat kóstålnak.

A nemzetek a fegyverkezéssel párhuzamosan, sőt azt túlhaladva igyekeznek gazdasági erejük növelésére, a melyre lökést a szocialisztikus mozgalmak is adnak. Ezek megtagadnak minden más irányadó eszmét, még a nemzeti aspirációkat se respektálják és felforgatással fenyegetnek mindent, ha a vagyono-sodásnak a nép legalsó rétegeiben is emelése, elsörendű czélnak nem tekintetik.

E mellett az alkotmányok is nagy változásokon mentek át. A parlamentáris kormányrendszer módot adott rá és szabályozta, hogy a nép gondolkozása és törekvése állandóan kifejezést nyerhessen oly helyen, a hol az egyúttal a legkomo-lyabb megfontolás tárgyává tétetik. Sőt elvben csak a nép-akarát megvalósítása ismertetik el jogosultnak. A sajtószabadság pedig lehetővé teszi, hogy az eszmék éreltessenek és kellően előkészítettessenek; s egyszersmind a kormányokat erős ellen-örzés alá helyezi.

Vajjon ha az államok uralkodó eszméi, egész szervezete ily alakuláson ment át, érintetlenül maradhat-e vagy csak túlnyomó részében a régi lehet-e a külügyi képviselöt?

A követek még mindig képviselik az uralkodó személyét a külföldön, a konzulátusok, legalább egyes területeken, még mindig gyakorolják a jurisdiction de ezeken kívül sok más czélt szolgálnak, a mely ezeknél több dolgot ad.

A szállítási eszközök fejlődtek s az államok közt oly élénk forgalom képzödött ki, a minö azelőtt egy ország határain belöl a szomszédos tartományokat se füzte össze. Kisebb dolog ma Budapeströl Konstantinápolyba vagy Parisba utazni, árút küldeni, mint hajdanta Budáról Szegedre eljutni vagy expediálni.

A kereskedelem mozgásba hozta az árúcikket az egész világon, s ma két nagy kereskedelmi összeköttetésben élő állam forgalma nagyobb értéket képvisel, mint egy-két századdal előbb az összes világréseké.

A szellemi és anyagi haladás, a mely a múlt századokban a szűk körre terjedt és ritka érintkezés mellett bizonytalan és lassú volt, ma lázas és izgatott.

S a mikor ma már azt találjuk, hogy nem csak a szom-széd államok, hanem a föld két ellentétes pontjáról származó

termékek is állandó versenyben vannak, természetesen roppant sokoldalú és nagy feladata az államhatalomnak a tekintetben, hogy alattvalói a versenyben megállhassák helyüket.

Támogatni kell az ipart és kereskedelmet a világversenyben. Reá vár még a kedvező konjunkturák jelzése s néhol a kivitel egész szervezése is. Reá várnak különösen az összes védelmi intézkedések, a vámok, a vasúti tarifák kezelése.

Állandóan figyelemmel kell kísérnie az államok, valamint az egyesek tevékenységét a külföldön a gazdasági és kulturális téren, hogy a kellő időben utánozhassa azt, a mi követendő vagy felhívhatta a figyelmet azokra, a miket a magán-tevékenységnek kell felkapnia.

Ipar, kereskedelem, közlekedés, földművelés, igazságszolgáltatás, közoktatás, hadügy stb. egyformán kell, hogy tanulmánya tárgya legyen az egész világon; mert elmaradnia egyik téren sem szabad.

A csaknem szakadatlanul dolgozó parlamentek állandóan törvényjavaslatokkal foglalkoztatandók, a melyek előterjesztésénél a kormánynak a szőnyegre kerülő kérdésekre vonatkozólag a gyakorlatban levő összes rendszerekről s azok hatásáról tájékozva kell lennie.

S mindeme feladataihoz az államnak az adatokat, jó részben a külügyi képviselőt van hivatva összehordani.

S ez az anyag nem állhat újságcikkek kivonatolásából, mert ezek nem megbízhatók és nem kielégítőek.

A szóban forgó anyag szakértelemmel gyűjtendő. Ismerete szükséges a tárgynak s a hazai állapotoknak.

A míg tehát csak egy fél század előtt is a külképviselet teendőit bármely okos ember elláthatta, a ki előkelő nevelésben részesült, manapság a kellő szakismeretek nélkül a fontosabb pontokon külképviselet nem állhatja meg a helyét.

Azon a felfogáson, hogy a diplomata, a ki szabályszerű vizsgákat letette, mindent meg tud figyelni és ítélni, először a katonai attachék intézményével töretett rés.

A hadügyi védelem nagy és fontos feladatai elengedhetetlenekké tették, hogy szakemberek kísérjék figyelemmel a külföld reformjait. A diplomaták legnagyobb része szolgált, azaz eleget tett katonai kötelezettségének, de igazán fontos érdekről lévén szó, a tartalékos katona ismeretei nem elegendők.

További következménye volt annak, hogy a szakismeret a diplomáciai tevékenységben elengedhetetlen, a közgazdasági

attachék rendszeresítése. Németország, Anglia, Északamerika, Oroszország, Törökország, Bulgária és monarchiánk alkalmaztak különféle formákban gazdasági attachékat.

Monarchiánk, illetve minthogy szaktudósítók csak magyar részről küldettek, Magyarország nem volt az első, a mely szaktudósítókat küldött volna ki; de hamarosan követőkre akadt.

Bajos ma megmondani, hogy fog fejlődni még az attachék intézménye? Minő szakemberek fogják még követni a katonai, kereskedelmi, mezőgazdasági, technikai szaktudósítókat? Egy magyar pap beosztását a vatikáni követséghez csak legutóbb lancirozták a lapok.

Egy bizonyos, hogy az egész világon törekvés észlelhető abban az irányban, hogy a külképviseletben minél több szakember legyen.

E törekvés különösen erősen nyilatkozik ott, a hol több államnak van közös képviselése s emez államoknak részben eltérő érdekei gondozásra számítanak.

Itt az kívántatik, hogy a külképviseletben legyenek a képviselt államok mindegyikének viszonyairól tájékozott egyének; mert csak így felelhet meg a külképviselet összes feladatainak.

Nem arról van itt szó, hogy valamely nagyobb állam területének minden részéből legyenek a diplomacziában. Ez felesleges és keresztülvihetetlen is. Közös nevelés mellett az állam bármely részéből vett anyagból különben is egyformán tájékozott elemek kerülnek ki.

A különös eltérő sajátosságok alapos ismerete kívántatik, s ez csak azokban lesz megtalálható, a kik eltérő viszonyok közt éltek és dolgoztak.

A diplomacziának meg kell a törzskarának lenni, a mely az összetartó elemet képviseli, de szakemberekkel látandó el, a kik a munka nagyrészét végzik.

Itt az egység nem szenved sérelmet s viszont az egységnek nem áldoztatik fel az alapos működés.

Az attaché-intézmény tehát a jövőben még nagyobb szerepet van hivatva játszani, mint ez idő szerint, s így az attachék jogi helyzetének a kifejtése aktuális.

II.

A követségi tanácsosok helyzete a nemzetközi jog szempontjából.

Minő legyen az attaché helyzete befelé, a küldő állammal szemben, ez a mindenhai szabályzástól függ.

Kifelé a nemzetközi jog szempontjából már is képződött ki egy bizonyos gyakorlat, a mely emez intézménynek mindenütt keretül szolgál.

A katonai, kereskedelmi stb. attaché ismert fogalom a nemzetközi jogban, a melylyel a nemzetközi írók már régebb idők óta foglalkoznak.

A megnevezés, a melylyel helyesebben illethetők: katonai, kereskedelmi stb. tanácsosok.

»A követségi tanácsosok — mondja Pinheiro Ferreira — beosztott egyének, a kiket kormányok a missziókhoz küldenek a végből, hogy véleményükkel rendelkezésre álljanak a miniszternek fontosabb vagy oly ügyekben, a melyek szakismeretet igényelnek s a melyek a miniszterről nem tétélezhetők fel.« *

Tényleg tanácsosi szerepet töltenek be a követ mellett.

Pinheiro Ferreira kifogásolja is, hogy e szaktanácsosokban újabban csak az attachéknak egy magasabb kategóriáját keresik, mögéje helyezik a követségi titkároknak s az egyszerű diplomacziái növendékeknek is ezt a címet adják.²

Ma az attaché megnevezés általánossá vált s csak lassan volna kiszorítható. A diplomaczia hierarchiájában ugyanis a követek és a követségi titkárok, illetve a nagykövetek és a nagykövetségi titkárok közé egy rangfokozat szúratott be, a mely szinte követségi, illetőleg nagykövetségi tanácsosi megnevezést kapott.

A követségi tanácsosok — e megnevezést használom, bár ma a gyakorlat eltért tőle, mert ezzel az összes, tehát katonai,

¹ Les conseillers de legation sont des adjoints, que les gouvernements attachent quelquefois aux missions, pour assister de leur avis le ministre dans les affaires d'une certaine importance ou qui exigent des connaissances spéciales que l'ambassadeur n'est pas censé posséder. D. G. F. de Martens *Precis du droit des gens moderne de l'Europe*, Paris, 1858. 71—72 I. 1.

² Dans la suite, comme on abuse de tout, on ne vit dans les conseillers d'ambassade que des attaches d'une catégorie supérieure aux attaches proprement dits et inférieure aux secrétaires de legation et on accorde ce titre à des simples élèves de diplomatie u. o. Br. Charles de Martens. *Guide diplomatique Paris-Leipzig 1854*, 159. 1.

kereskedelmi, mezőgazdasági stb. szaktudósítók megjelöltetnek — jogi helyzete, ha azok a követségekhez attachírozva vannak, vitás pontokra nem ad okot.

Az összes előjogokat, a melyekre a követ kísérete igényt tarthat, minden megkülönböztetés nélkül valamennyire egyformán kiterjeszti a nemzetközi jog. Biztosítva az előjogok számos nemzetközi jogi író nézete szerint, csak a követ személyére s távollétében helyettesére vonatkozólag vannak, a többire egyformán azon a címen terjesztetnek ki, mert a követ kíséretéhez tartoznak, vagy pedig mert egy külállamnak kirendelt hivatalnokai.

Ebben a csoportban nincs lényeges *distinctio*, nincs külön alapja valamely kedvezménynek, egy nagy tömeget alkotnak, a kiknek jogaik nagyban és egészben egyenlők, s ebben a tömegben benne vannak a követségi titkárok ép úgy, mint a házi lelkész, s ez ép úgy, mint a követ szolgaszemélyzete. Ebben a tömegben tehát benne vannak az attachírozott követségi tanácsosok is, a kiknek az előjoga se nagyobb, se kisebb, mint a többié.

Valamennyivel szemben csak udvariassági tény, a mely nem diplomaciai jellegükből következik, hanem arra való tekintettel adatik meg nekik, a ki alkalmazza őket.¹

A hol s a mennyiben a diplomácia személyzete számára koncedáltatik az adó s egyáltalában a közterhek viselése alóli mentesség, megilleti ez a követségi tanácsosokat is. Ha amazok nem tartoznak az elfogadó ország bűnügyi vagy polgári bíróságainak az illetősége alá, a követségi tanácsosok sem.

Készletezni emez előjogokat bajos, mert különböző országokban más és más rendszer található.

E részletezés az általam felvetett kérdés szempontjából, nem is szükséges, mert azzal, hogy igazoltam, miszerint a

1 On deduit aisement des princes sur les quels nous avons établi les immunités et exemptions dues aux agents diplomatiques, que si les autres personnes employées dans les legations jouissent de quelques distinctions qu'on n'accorde pas généralement à tous les étrangers, cela ne dérive nullement de leur caractère diplomatique, mais d'une pure faveur du gouvernement du pays par égard pour celui qui les y emploie. Nous ajouterons seulement qu'on a coutume de comprendre dans la classe des personnes attaches aux missions étrangères relativement aux honneurs qu'on leur accorde, les aumoniers et, toutes les autres personnes censées au service de l'Etat, quoique à la suite du ministre, mais chacun selon son rang a l'ensemble de la legation. G. F. de Martens. *Precis du droit des gens moderne de l'Europe* Paris 1858. 156. 1. Pinheiro-Ferreira jegyzetét.

követségi tanácsosok s a követ kíséretének többi tagjainak jogállása között mélyreható különbség nincs, az előbbieket jogállását is fixíroztam.

Ha a tételes szabályokat nézzük, azt látjuk, hogy a diplomácia előjogait csak morális eszközök, a nemzetközi jognak vitatható és felelősség mellett mellőzhető tételei garantírozzák.

Bennünket se szerződések kötnek. Büntetőtörvénykönyvünk 5. §-a szerint »A területenkívüliségre nézve a nemzetközi jog szabályai irányadók.»

Ausztriában a polgári törvénykönyv 39. §-a a követeknek, az ügyvivőknek és a szolgálatukban levő személyzetnek ama szabadságokat biztosítja, a melyeket a nemzetközi jog és a szerződések előírnak.

A német szövetség 1824. évi február 19-iki határozata a szövetségnek akkreditált követeknek ama előjogokat adja meg, a melyek a szövetségi gyűlés követői számára Frankfurt szabad városához való viszonyaikban meghatározottak.

A bíróságokról szóló német alkotmány-törvény szerint (18. §.) a német birodalomnál vagy valamelyik szövetséges államnál akkreditált követek a német bíróságok illetősége alól ki vannak véve.

Poroszországban a követek mentessége az Allg. Landrecht bevezetésének 36—39. §§-ain, valamint az 1798. évi november 4-iki declaráczió alapján.

Angliában az 1709-iki szabályrendelet, Franciaországban egy 1794-iki decretum, az északamerikai Egyesült-Államokban az 1790-iki kongresszusi akta, Németalföldön egy 1679 szeptember 9-iki rendelet, Dániában egy 1708-ból, Portugáliában 1643-ból származó rendelet, Spanyolországban egy 1737-iki edictum állapítja meg a követek mentességét, úgy a polgári mint a büntető bíróság hatósága alól.

A vámmentességet csak korlátolt mértékben engedélyezik az 1726., 1740. és 1749-iki németalföldi, az 1671., 1765. és 1770-iki svéd, az 1771-iki dán, az 1797-iki porosz, az 1814-iki orosz rendelet, az 1821-iki angol körrendelet.

Nem szerződéseken alapulnak tehát a diplomáciai személyzet jogai, hanem az egyes államok törvényein vagy a nemzetközi gyakorlaton. Nem is egyenlők az előjogok, mert részletekben az egyik állam többet, a másik kevesebbet koncedál.

A konzulok jogi helyzetét már inkább biztosították az államok szerződés útján. Nem szabad azonban szem elől tévesz-

tenünk, hogy habár a diplomácia rangban előbbkelő helyet foglal el, mint a konzuli testület, emennek a teendői mégis inkább vágnak bele egy másik állam organizmusába. A diplomácia jegyzékei, államához intézett jelentései nem zavarják a külállam végrehajtó orgánumainak tevékenységét; de a konzulátusok ezekkel konkurrálnak (pl. hagyatéki tárgyalásoknál); sőt néha igazságszolgáltatást is gyakorolnak.

A német-olasz (3. cikk) és a német-spanyol (3. cikk) konzuli egyezmény felmentik a hivatásos konzulokat a katonai beszállásolás és a katonai adó, az egyenes-, személyi-, bútor- és luxusadó, valamint az állami és községi adók alól, kivéve az ingatlanok adóját és azt az esetet, ha kereskedést vagy ipart űznek.

Ugyancsak az említett egyezmények 3. §-a a személyes immunitást biztosítja a konzulok részére, kivéve ama büntendő cselekményeket, a melyeket a törvény büntettnek deklarál. A német-brazíliai egyezmény 5. cikke azzal a korlátozással él, hogy ha a konzul az elfogadó állam alattvalója, ennek igazságszolgáltatása alá tartozik.

Az 1862 július 26-iki francia-olasz konzuli egyezmény 2-ik cikke, valamint az Egyesült Államok egyéb szerződesei felmentik őket a katonai és honvédelmi szolgálat alól. A német-brazíliai szerződés 3. cikke ugyanazt a határozmányt tartalmazza, mint az Egyesült-Államok szerződesei és mentesíti a konzulokat az adó, vámok, fogyasztási adó, valamint egyáltalában a közvetett adók alól. A német-orosz konzuli egyezmény 2., a francia-orosz konzuli egyezmény 2., az olasz-orosz konzuli egyezmény 2., az osztrák-magyar-olasz konzuli egyezmény 3., a Németországnak az északamerikai Egyesült-Államokkal kötött konzuli egyezmény 3. cikke meghatározza, hogy hivatalukból folyó jövedelmük minden illeték alól mentes.

A német-olasz (5. ez.), a német-orosz (4. ez.), a francia-orosz (2. ez.), a francia-olasz (2. ez.), az osztrák-magyar-északamerikai (2. ez.), a német-északamerikai egyezmény meghatározza, hogy a konzuli hivatalnokok, a kik kereskedést űznek, konzuli előjogaikra hivatkozva kereskedői kötelezettségeik alól nem vonhatják ki magukat.

A német-olasz k. e. 19., a német-orosz k. e. 15., a német-spanyol k. e. 20., a francia-olasz k. e. 17., a francia-orosz k. e. 15., az olasz-orosz k. e. 15., az osztrák-magyar-északamerikai k. e. 15., a német-északamerikai k. e. 3., a belga-északamerikai k. e. 2., a német-brazíliai k. e. 47. cikke a

konzuli és a konzulátuson alkalmazott tisztviselők számára amaz előjogokat, mentességeket biztosítják, a melyek a legkedvezőbb helyzetben levő állam hasonló rangú tisztviselőit megilletik.

A német-olasz k. e. 6., a német-orosz k. e. 5., a német-spanyol k. e. 6., a német-brazíliai szerződés 7., a francia-olasz és francia-orosz, az olasz-orosz és osztrák-magyar-északamerikai k. e., a német-északamerikai szerződés 5. cikke a valóságos konzulok hivatalos helyiségét sérthetetlennek mondják ki, s a hatóságok bünesetek üldözése esetén se léphetnek be oda. A belga-északamerikai szerződés 6. cikke szerint a konzulátusok irodái sérthetetlenek s a helyi hatóságok semmiféle czímen se hatolhatnak be oda.

A német-orosz, francia-orosz, olasz-orosz szerződés 3. cikke, a belga-északamerikai szerződés 4. cikke szerint a konzulok tartoznak tanúként a bíróságok előtt megjelenni, s csak ha hivatalos ügyek vagy betegség által akadályoztatnak és csak polgári perekben kívánhatják, hogy a bíróságok lakásukon keressék fel és hallgassák ki őket, vagy pedig hogy írásban nyilatkozhassanak.

A francia-olasz szerződés 3. cikke, a német-brazíliai szerződés 4. cikke szerint a konzul egyáltalán nem köteles tanúskodás céljából a bíróság előtt megjelenni.

Az osztr.-magyar-északamerikai konzuli egyezmény 3. cikke, valamint a belga-északamerikai szerződés 4. cikke szerint a konzul tartozik tanúskodás céljából megjelenni, ha büntettel vádolt egyén védelme céljából idéztetik.¹

A konzulokra vonatkozólag se egyenlők tehát minden részleteikben a tételes szabályok. Rendezve sincsenek minden államra vonatkozólag, úgy hogy itt is gyakran a nemzetközi jogi teóriák, a gyakorlat az irányadók.

Ennek annyiban tulajdonítok a szóbanforgó esetben nagy jelentőséget, hogy nem lévén kötelesek a külképviseletek egyéneire vonatkozó szabályok, azokat nem is lehet szigorúan megszorítólag értelmezni, hanem a ráczúra kell visszatérni.

S ha a főnnálló gyakorlat szellemét tekintjük, akkor az új, még eddig fenn nem állott intézményekre azt ki kell terjesztenünk.

Az összes idevágó megállapodásoknak a célja az, hogy külállamok alkalmazottjai, — a mennyiben küldetésük notifikál-

¹ Dr. A. von Böhnering: Das Völkerrecht. Freiburg, 1889. 321—322.1.

tatott s az elfogadó állam az ellen észrevételt nem tett, — zavartalanul működhesse. Belejátszik az elfogadó államok udvariassága, a melylyel lehetővé teszik, hogy viszonyaikkal, a közhangulattal megismerkedhesse s másrészt kényes esetek elbírálását (bűnesetek) lehetőleg elhárítsák magukról.

Arról a pozízióról, a melyet a követségi tanácsosok a követség tagjai között elfoglalnak, a nemzetközi jogi munkákban több megjegyzést olvasunk.

Indokolt az a nézet, hogy csak a követnek és helyettesének, a charge d'affaires-nek, a ki a követ távollétében a követség élén áll, vannak alárendelve.¹

III.

Az önálló kereskedelmi szaktudósítók jogi helyzete.

A magyar kereskedelemügyi és földművelésügyi miniszterek szaktudósítókat küldtek a külföldre, a nélkül, hogy azok a követségekhez attachiroztattak volna.

A monarchia két államának sajátos politikai és közgazdasági helyzetéből több oldalról adható magyarázata emez intézkedésnek. A magyar közvélemény úgy fogta fel, hogy a szaktudósítók függetlensége érdekében a végből történt, hogy a jelenségeket teljesen önállóan s tisztán Magyarország szempontjából Ítélhessék meg. Semmiféle alárendeltségi viszony ne befolyásolja őket tanulmányaikban.

Vajon e szaktudósítók jogi helyzete a külállammal szemben más-e, mint az attachirozott követségi tanácsosoké?

Már magukkal a követségekkel szemben se eltérő a helyzetük egyebekben, mint hogy nem tartoznak a követ fegyelmi hatósága alá.

¹ Les conseillers d'ambassade ou de legation attaches aux missions diplomatiques (il s'agit ici des veritables conseillers de legation et non des secretaires de legation décorés du litre de conseillers) . . . Bn. Charles de Martens. Le guide diplomatique Paris—Leipzig, 1854. 159. 1.

Il ne sera pas inutile de faire observer ici que dans l'ordre hierarchique ils sont inferieurs aux secretaires de legation, puisque ceux-ci, pendant l'absence du ministre, sout appelés ä devenir des chefs des missions et par lä superieurs de tous les autres employes a la legation. G. f. de Martens Precis du droit des geus moderne de l'Europe. Paris, 1858. 77—72.1.

A követségek ugyanis a szaktudósítót oltalmukban és támogatásukban tartoznak részesíteni és őt az illető külföldi hatóságoknál a feladatuk teljesítése végett szükséges értesülések megszerzése céljából bevezetik. Viszont a követségek a szaktudósítóktól felvilágosításokat igényelhetnek.

Tényleg tehát a követségek tanácsosaiul szerepelnek, csak-hogy ezenkívül közvetlenül is érintkeznek és referálnak a magyar kormány illető tagjának, a kitől megbízatásukat nyerték.

A külállam pedig, a melybe kiküldettek, éppenséggel nem adhat nekik más pozíciót, mint a követségi tanácsosoknak.

Láttuk, hogy nemzetközi jogi írók nézete szerint az összes előjogok a diplomáciai személyzettel szemben csak udvariasági tény, a mely nem diplomáciai jellegűből következik, hanem arra való tekintettel adatik meg, a ki alkalmazza őket; s hogy az előjogokat mindazok élvezik, a kik állami szolgálatban levőknek tekintetnek.¹

Így terjesztetnek ki az előjogok a konzulokra is, a kik szintén nem képviselik a külállamot.²

Láttuk azt is, hogy a diplomáciai személyzetre vonatkozólag abszolúte nincsenek tételes szabályok s a konzulokra vonatkozólag is hiányosak. S ennélfogva bizonyos előjogok kiterjesztése a szaktudósítókra, nem feltételezi szerződések módosítását s új elvek felállítását. Mint állami hivatalnokokra, a külföldön csak azok a szabályok húzhatók, a melyek a többi állami alkalmazottakat megilletik.

Ezenkívül a szaktudósítók jogi helyzetét a külállammal szemben is leginkább az a körülmény határozza meg, hogy a követségek és konzulátusok a szaktudósítóknak a külállammal közölt szolgálati szabályzata szerint utasítva vannak, miszerint a szaktudósítókat oltalmukban és támogatásukban részesítsék s őket az értesülések megszerzése céljából a külföldi hatóságoknál bevezessék.

A hivatalos információk beszerzésénél tehát szükség esetén a követségnek a szaktudósító háta mögött kell állania s ezzel a követség jogi állása, tekintélye áthárul a szaktudósítóra is. Egy kormány se fogja ugyanis csupán a saját multságára azt

¹ G. F. de Martens *Precis du droit des gens moderne de l'Europe*. Paris, 1858. 156. 1. Pinheiro-Ferreiro jegyzetét.

² Bluntschli, *Le droit international codifié traduit de l'allemand par M. c. Lardy*. Paris, 1870. 28. 1.

kívánni, hogy a követ a szaktudósítót állandóan kísérje, hanem azt önmagában is a kellően fogja méltányolni.

A szaktudósítókkal szemben a helyzet még annyival kényesebb, mint a követségekhez vagy a konzulátusokhoz beosztott személyzetre vonatkozólag, mert ezek habár igen fontos tényezői lehetnek monarchiánk külképviseletének, nem egyesítik azt önmagukban. Erről csak a missziók élén álló egyéneknél lehet szó. Ellenben a szaktudósító egyénileg hivatott a magyar kereskedelemügyi vagy földművelésügyi minisztert az erre nézve fontos jelenségekről értesíteni s ennél fogva mint önálló feladattal bíró orgánum jelentkezik.

Természetes azonban, hogy úgy a szaktudósítók, mint a konzulok is csak zavartalan működésük feltételei gyanánt felfogott, vagy azokat az előnyöket igényelhetik, a melyek abból a minőségükből folynak, hogy egy külállam hivatalnokai. Nem várhatnak azonban semmit azokból a czeremoniális és egyéb kitüntetésekből, a melyekben az udvarok a követségeket régi gyakorlat alapján részesítik.

A reprezentálás nem feladatuk s ebből folyólag ily alkalommal csak az a szerepük, a mit a külállamok, illetve udvarok önkényt juttatnak nekik. Katonai gyakorlatokra ugyanis a katonai attachék hivatnak meg s valószínű, hogy valamely mezőgazdasági, ipari stb. ünnepélyesség alkalmával az illető szaktudósítóknak hely fog fentartatni.

IV.

A szaktudósítók helyzetének megkülönböztetésére.

Szaktudósítóink nem lévén attachérozva a követségekre, nem olvadnak egyszerűen bele a követségi személyzetbe, hanem önálló pozíciót foglalnak el. Nagyon természetes törekvés az, a mely sok oldalról tapasztalható, hogy analógiákat keresnek a szaktudósítók helyzetének magyarázatára. Majd az egyszerű tanulmányúton lévő magánegyének, majd az egy kérdés tanulmányozására kiküldött állami alkalmazottak, majd pedig a titkos ügynökök jogi helyzetével azonosítják a szaktudósítókat. Végül még néhány sorban ezekkel az összehasonlításokkal óhajtók foglalkozni.

Lássuk egyenkint.

A tanulmányúton levő magánegyének és a szaktudósítók között világos a különbség, még ha az előbbiek ajánlólevelekkel érkeznek is. A mint láttuk, a gyakorlat a diplomáciai és a konzuli személyzetnek az összes előjogokat azon az alapon adta meg, hogy csak egy külállam alkalmazottjai. Természetes, hogy ez alapon mindemez előjogok megilletik a szaktudósítót, s nem illetik meg a tanulmányozó magánegyént, a ki a külföldön tartózkodó idegenekkel egyenlő elbánásban részesül. Ajánlólevél senkinek se kölcsönöz hivatalos jellegét.

A szaktudósítók helyzetét a tanulmányúton lévő állami alkalmazottakétól lényegesen megkülönbözteti ama körülmény, hogy hivatalos és állandó jellegű küldetésükről a külállam minisztériuma jegyzék útján értesítetik, bár mint látni fogjuk, a tanulmányúton lévő államhivatalnokokat is a nemzetközi jogászok figyelmébe ajánlja Bluntschli. Ezenkívül megbízatásuk korlátlan oly értelemben, hogy nem egy szak-, esetleg pláne csak egy tárgy tanulmányozására küldettek, hanem mindama kérdéseket bevonhatják — és be is kell vonniok — tanulmányaik körébe, a melyek a közgazdasággal vonatkozásban állanak. És végül a követség tanácsosai, a kik a követnek fölvilágosítást adni tartoznak; a minő kötelezettség a tanulmányúton lévő idegenre vagy hivatalnokra vonatkozólag nem áll fenn, s főképp a külállam nem tud arról.

A titkos ügynökök jellegzetes vonásai a következők: Külállamba küldetnek, hogy ott államuk érdekeit figyelemmel kísérik, küldetésük azonban nem notifikáltatik hivatalosan, a diplomaták előjogára még akkor sincs joguk, ha titkos ügynöki minőségüket a külállam kormánya előtt elárulnák is.

Ide soroltnak Bluntschli szerint azok az egyének is, a kik egy külállamba küldetnek, hogy ennek intézményeit tanulmányozzák s arról jelentést tegyenek.

Nyilvánvaló, hogy a szaktudósítók ezeknél nagyobb figyelmet igényelhetnek, mert küldetésük hivatalosan notifikáltatik. Pedig még a most említett titkos ügynökökről is a következőket írja Bluntschli:¹ »A nemzetközi jognak különös tekintettel kell lenni e titkos ügynökökre, ha azért nem is, mert feladatuk egyik hatalomnak a másikhoz való viszonyát irányítani, legalább azért, mert missziót töltenek be egy külállamnál«.

¹ U. o.

Nem közlöm már az ügynökökre és biztosokra vonatkozólag olvasható definíciókat, mert ezek végrehajtó hatalmi tevékenységre küldetnek, vagy pedig hogy bizonyos kérdésekben hivatalosan tárgyaljanak. A szaktudósítók küldetése nem ilyen irányú; bár igen közel hozza őket az a körülmény, hogy a monarchia egyik államának speciális gazdasági érdekeire ők tartoznak figyelemmel lenni s esetleg a magyar kormányt az ezek védelmére szükséges tárgyalások megindítására rábírní.

A követségi tanácsosok s még a szaktudósítók jogi helyzete se ad tehát kételyekre okot manapság se. A jövőben szerződésileg tárgyalt kérdéseknél azonban kívánatos, hogy erre az intézményre is figyelem fordíttassék.

Dr. Márffy-Mantuano Rezső.